

ПОРТРЕТ без рами

Юрій Легун: «Декомунізацію свідомості провести набагато складніше, ніж змінити назви вулиць»

Юрій Легун, директор Державного архіву Вінницької області. Народився в рік Кози під сузір'ям Тельця у Новій Ободівці Тростянецького району. Закінчив Вінницький педагогічний університет (тоді — інститут), аспірантуру і докторантуру Київського національного університету імені Шевченка. Викладав у педагогічному і аграрному університетах Вінниці.

Доктор історичних наук, професор.

Один з авторів герба і прапора міста Вінниці.

Учасник славнозвісного кінного походу на Чортомлинську січ, де відбувалося святкування 500-ліття Запорізького козацтва (1990 р.)

Одружений. Батько трьох доньок.

— Юрію Вікторовичу, хто ви більше: історик, чиновник, керівник, науковець?

— Мабуть, історик. Незважаючи на те, що історичний факультет для навчання я обрав не як омріяний, а як престижний і зручний. Це була тоді така собі платформа для можливої подальшої партійної чи чиновницької радянської кар'єри. Бачте, як буває... «Внутрішній історик» перемиг. І навряд чи я змінюватиму професію, якщо якась біда не примусить. А якщо й примусить, то що я міг би робити, скажімо, у вимушеній еміграції? Ну, хіба водієм таксі працювати. Бо історик я український і подільський, і мої дослідження потрібні тут.

— І ніколи не розчарувалися у «випадково» обраній професії?

— Я не вважав історію своїм професійним вибором тривалий час. Навіть коли дисертацію кандидатську написав. Були спроби і в бізнес піти. Але на роду написана була історія.

Аж коли докторську писав, тоді мої вагання спинилися. Тему докторської дисертації придумав сам, хоч її не дуже сприймали. «Джерела з генеалогії селян Подільської губернії». Тема була досить незвична. Мандрував архівами України, Росії й Польщі і тоді по-справжньому закохався в історію, зокрема в джерелознавство. Адже це те, на чому базується історична наука.

Вивчав я й тему української еміграції. Якось був у США, мав таку можливість. Зайшов в Українську Вільну академію наук у Нью-Йорку і там в архіві просто «пропав». Знайшов чимало матеріалів, пов'язаних з Поділлям і подолянами. Весь місяць перезнімав там документи. Потім було кілька цікавих проектів на цю тему. А ще мене завжди цікавила картографія. Я іноді малюю. От якби не став істориком, то, можливо, знайшов би себе в мистецтві. Особливо люблю графіку. На жаль, мало для цього часу залишається, але іноді згадую про це своє захоплення. Звідси, мабуть, інтерес і до геральдики.

— От про геральдику — детальніше. Ви — один з авторів вінницького герба. Як він створювався?

— Ідея і основна робота — не мої, а Юрія Савчука. Він був в архіві в Петербурзі, де натрапив на проекти гербів міст Подільської губернії XIX століття. Він працював над цією темою, а якраз тоді постало питання про герб Вінниці в нових умовах, тобто в незалежній Україні. Я взявся Юрію допомагати. Мій батько тоді був першим заступником представника президента в області, і я цим скористався для вирішення багатьох організаційних питань. Наша ідея сподобалася керівництву області, і так у Вінниці виникла перша в Україні обласна геральдична комісія: Юра Савчук, я і художник Георгій Мельник, який тоді працював у краєзнавчому музеї. У 1993 році Вінниця здобула свій герб. Потім працювали над гербом області.

— У вас «в руках» — весь архів області. Свій родовід ви, напевне, дослідили аж до «ого-го»?

— Я зробив це ще до того, як очолив архів. Одна лінія подільська — батьківська. Тут, на місці вивчати її було простіше. Друга — мамина, має коріння в Івано-Франківській області, і я, до свого сорому, досконало її не вивчив. У тамтешньому обласному архіві даних майже не виявилось, очевидно, їх треба шукати у Львові. По маминій лінії є якісь дані з 1768 року, але скупенькі.

У нас на Поділлі перший системний перепис населення проводився у 1795 році, коли на цю землю прийшли росіяни (після другого поділу Речі Посполитої). Подільські родоводи

Чортомлинська січ, 1990р.

З дружиною і доньками

виходять саме на цей перепис. Предки мої були звичайними селянами. У багатьох людей, які починають досліджувати своє коріння, є ілюзії, що вони обов'язково знайдуть когось родовитого. Натикався я на родину Легунів з дрібною шляхти, але то інші Легуни. Легунів є багато і в Україні, і в Білорусі. І в Польщі. Моя дочка в Німеччині якогось однофамільця знайшла, так ще й зі спільними інтересами — обоє цікавляться фотографією. Точніше, це він її знайшов.

— Можна збиратися під гаслом «Легуни всіх країн, єднайтеся!».

— Мабуть, можна. Але нікому не спало на думку таке організувати. У нас це не модно.

— Ви брали активну участь у процесі декомунізації. Як ви оцінюєте цей процес у Вінниці? І чи довго він ще триватиме?

— Що стосується зміни назв, то значну частину справи ми зробили. Сподіваюся, що зробили якісно. Але є ще пам'ятники, знаки, меморіальні дошки. Але перейменування — це тільки видима частина декомунізації. Декомунізацію свідомості провести набагато складніше, ніж змінити назви вулиць. Вінничани за останні сто років пережили п'ять масштабних хвиль зміни міських топонімів. Хотілося б, щоб наша була останньою. Ми старалися, щоб ці назви були значною мірою місцеві, максимально неполітичні, щоб це не була пропагандистська хвиля.

— Неполітичні — це навряд, адже вулиці не стали всі Вишневи́ми чи Яблуневи́ми. А історичні постаті якраз і використовуються як політичні інструменти. Навіть не постаті, а історія взагалі.

— Так було завжди. Але ми намагалися уникати жорсткої поляризації: наприклад, була вулиця Леніна, то тепер — Бандери. А взагалі ідея була така: зробити Вінницю більш вінницькою. Хоча чимало назв прямого стосунку до Вінниці не мають. Були компромісні моменти, ми детально їх обговорювали.

— А є колективно ухвалені назви, які вам не подобаються?

— Я голосував проти назви вулиця Магістратська, пропонував їй назву Довга. Не погоджувався з ім'ям Олександра Соловйова замість Князів Коріатовичів. Але перемогла демократія, і це теж плюс — тільки в іншу скарбничку. І цим фактом я задоволений. Я радий, що люди не були байдужі до цього процесу. І влада особливо не тиснула. Я не проти імені заслуженого вчителя на карті міста, але вважав, що в центральній частині Вінниці потрібні історичні назви. А в результаті вийшло таки непогано. Князі Коріатовичі «прижилися» на колишній вулиці Свердлова, ніхто проти цього не протестує. А саме про цю вулицю ми дискутували найдовше. І так сталося, що ім'я Олександра Соловйова, яке змусило шукати інше місце для увічнення Коріатовичів, виявилось дуже доречним саме для цієї вулиці.

— А ви в нових назвах орієнтуєтесь?

— Далеко не в усіх. Я й до того не всі знав. І не тільки я. Ми під час засідань комісії половину вулиць шукали на карті, іноді

з подивом з'ясували, що це не далека околиця, а відома всім частина міста. Певний час ми звикатимемо до них.

— Вулиця Андрія Первозванного вас не дивує?

— Спочатку здивувала. Але от їздив я у Краків і спеціально звернув увагу на назви вулиць. Є там вулиці Святого Марка, Святого Матвія. Виявляється, у світі до цього нормально ставляться. Це комуністичне минуле всеяє у наші голови такий протест. А в поляків це нормально. І в нас звикнуть.

— Ви почуваетесь чиновником? Ви ж очолюєте державну установу!

— Не почуваяся. Архів поєднує в собі два великі блоки функцій. Один — суто науковий — сховище історичних паперів, другий — контроль за станом діловодства в області. Для виконання другої раніше був окремішій підрозділ — архівний відділ облвиконкому. Потім їх об'єднали, не врахувавши, що «в одну телегу впрячь не можна коня і трепетную лань», пардон за російську цитату. Це різні речі, які механічно об'єднані словом «архів».

— Як відбувається модернізація архівної справи?

— Не такими темпами, як хочеться, але відбувається. Є таке базове протиріччя: з одного боку ми маємо зберігати документи, а з іншого — робити їх доступними, бо який же сенс їх зберігати, для чого? Але якщо книжку прочитає хтось один, то вона суттєво не постраждає, а якщо тисяча читачів? А якщо книжки ще й понад сто років? Відповідь очевидна. Те саме з документами. Тому оцифрування архіву — це вимога часу. Тільки так ми виконаємо обидві функції. Показовий приклад — справи репресованих. Спочатку ці документи були в ідеальному стані — як новий зошит. Після того, як їх беруть в руки десятки дослідників і сотні відвідувачів, вони перетворюються, даруйте, на ганчірки. І от коли я прийшов сюди на роботу, то ставив собі за першочергову мету створення електронних копій документів для роботи з ними. А ще я бачив пожежу в архіві в Кам'янці-Подільському, що мене іще більше зміщило в розумінні необхідності оцифрування. Щоправда, деякі дослідники вважають, що в них у такий спосіб забрали поле діяльності, «іхню» тему, як вони висловлюються. Але це ж не їхня вотчина.

— За чим до архіву приходять найчастіше?

— Зараз — за документами для «карти поляка», яка багатьом потрібна і для роботи, і для навчання, і для подорожей. До того головним предметом запитів були документи на острарбайтерів (коли Німеччина платила компенсацію). Тоді тут черга аж до Соборної стояла.

А ще є просто зростаючий інтерес до генеалогії, пов'язане не тільки з польським походженням. Якби у нас зберігалися трудові документи, шукали б і їх, але в нас є справи лише партійних працівників, решта — в районах і містах області.

— Наука — це чудово. Але ж є ще сім'я. Кілька слів про ваших найближчих людей.

— Дружина Олена — людина вільна і самодостатня. Вона не раз змінювала свою професійну траєкторію. Нині — психолог, кандидат наук, а перша її професія — викладач музики. Я ходив від берега до берега в одному руслі, а Олена шукала себе в різних сферах. Маємо три дочки. Ганнусі 23 роки, Олі — 21, а Меланці — 9. Буду дуже радий внукам. Я хотів багато дітей. Орієнтація на одну дитину — це катастрофа і для сім'ї, і для країни. А я — щасливий глава великої родини. Хоча троє дітей — це тільки в нашому сучасному розумінні багато. Десять — оце багато!

У Стрижавці живуть мої батьки — Віктор Антонович і Христіна Василівна. Нещодавно вони відсвяткували золоте весілля.

— Ви казали, що захоплюєтесь малюванням.

— Так, але часу на це залишається мало. Я ніколи не вчився в художній студії чи школі, про що шкодую. Особливо люблю графіку. Хтозна, може, мені й сподобалося б щось інше, якби потрапив до тямущого вчителя.

— Читаете, мабуть, переважно історичну літературу?

— Так, але не тільки. От зараз читаю книжку польською мовою — для того, щоб знання мови вдосконалювати. Але й польська мова мені для історичних досліджень потрібна. Я таки історик.

Розпитувала Валентина ПУСТІВА